

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ята секція

РІШЕННЯ

Справа «Котій проти України»

(Заява № 28718/09)

СТРАСБУРГ

5 березня 2015 року

ОСТАТОЧНЕ

05/06/2015

Офіційний переклад

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до [пункту 2](#) статті 4 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Котій проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до скнар якої увійшли:

Марк Віллігер (<...>), Голова,
Ангеліка Нуссбергер (<...>),
Боштьян М. Зупанчич (<...>),
Ганна Юдківська (<...>),
Вінсент А. Де Гаetano (<...>),
Андре Потоцький (<...>),
Алеш Пейхал (<...>), судді,
та Клаудія Вестердік (<...>), Секретар секції,

після обговорення за зачиненими дверима 10 лютого 2015 року постановляє таке рішення, що було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 28718/09), яку 23 травня 2009 року подав до Суду проти України на підставі [статті 34](#) Конвенції про захист прав люди і основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянин України п. Андрій Павлович Котій (далі - заявник).

2. Інтереси заявника представляв п. А. Бущенко - юрист, який практикує у м. Києві. Уряд України (далі - Уряд) представляв його Уповноважений, на той час - п. Н. Кульчицький.

3. Заявник, зокрема, стверджував, що його затримання і тримання під вартою не відповідали [пункту 1 статті 5](#) Конвенції, що у нього не було гарантованого права на відшкодування, передбаченого [пунктом 5 статті 5](#) Конвенції і що слідчі органи всупереч [статті 8](#) Конвенції втрутилися у його приватне та сімейне життя, а їх рішення обмежили його свободу пересування, що становило порушення [статті 2](#) Протоколу № 4.

4. 22 жовтня 2012 року про вищезазначені скарги було повідомлено Уряд.

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

A. Події, що передували справі

5. Заявник народився у 1974 році.

6. У 2003 році заявник, його дружина та двоє дітей (відповідно 1992 та 1999 років народження) переїхали до Німеччини. З 2003 по 2008 рік заявник обіймав різні керівні посади у німецьких компаніях. Він також був співвласником та президентом товариства з обмеженою відповідальністю Л., зареєстрованого в Україні. Керував цим товариством директор, з яким було укладено договір.

7. 27 травня 2005 року заявник звернувся до офіційного представника Міністерства внутрішніх справ України в Німеччині з проханням про проведення перевірки законності певної фінансово-господарської діяльності директора товариства Л.

8. Листом від 8 липня 2005 року заявника було повідомлено, що Міністерство внутрішніх справ України не встановило у діях директора ознак будь-яких порушень.

В. Кримінальне провадження щодо заявника

9. 14 квітня 2008 року Головне управління МВС України у м. Києві порушило щодо заявника кримінальну справу у зв'язку з фінансовим шахрайством, яке, як стверджувалося, він вчинив у квітні 2005 року. Слідчий вказав, що заявник як співвласник та президент товариства Л. уклав договір купівлі-продажу автомобіля, отримав плату від покупця, але не передав автомобіль; заявнику допомагав директор товариства, який, як стверджувалося, не знав про злочинні наміри заявника. Слідчий встановив, що шахрайські дії заявника було підтверджено як потерпілою, так і показами свідків та вивченими документами. З-поміж осіб, які в якості свідків давали покази щодо специфіки підприємницьких та управлінських взаємозв'язків між заявником та товариством Л., слідчий також допитав мати заявника, яка стверджувала, що останній не проживає в Україні протягом кількох років, оскільки він та його родина переїхали до Німеччини.

10. 19 квітня 2008 року слідчий постановив оголосити заявника у розшук, вказавши, що останній не проживає за зареєстрованою в Україні адресою і його місцезнаходження невідоме.

11. У листопаді 2008 року заявник прибув до України у приватних справах.

12. За твердженнями заявника, 13 листопада 2008 року, коли він прибув до Головного Управління Державної міграційної служби України у Харківській області для заміни свого закордонного паспорту на новий, його було затримано та доправлено до м. Києва.

13. О 01 год. 30 хв. 14 листопада 2008 року у приміщенні Шевченківського районного управління ГУ МВС у м. Києві слідчий допитав заявника у зв'язку з обвинуваченнями щодо нього. Допит було закінчено о 04 год. 17 хв. Під час допиту заявник, серед іншого, зазначив, що тимчасово не працює.

14. О 04 год. 20 хв. 14 листопада 2008 року слідчий, посилаючись на статті 106 та 115 [Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року](#) (далі - КПК), затримав заявника на сімдесят дві години за підозрою у вчиненні злочину. У протоколі затримання він послався на положення статті 106 КПК в якості підстави для затримання особи без санкції суду.

15. 17 листопада 2008 року Шевченківський районний суд м. Києва (далі - районний суд) розглянув подання слідчого про обрання заявникові запобіжного заходу у виді тримання під вартою. Посилаючись на [статтю 165](#) Кримінально-процесуального кодексу України, районний суд постановив, що для вирішення питання про обрання заявникові запобіжного заходу йому потрібно більш детально вивчити відомості про особу заявника, його місце роботи, місце проживання, про його сімейний стан та ризик його ухилення від слідства та суду. Тому суд продовжив затримання заявника до десяти діб.

16. 20 листопада 2008 року слідчий порушив щодо заявника та директора товариства Л. ще одну кримінальну справу у зв'язку з тим, що вони за фіктивними документами взяли кредит у банку, а потім незаконно заволоділи цими коштами.

17. 24 листопада 2008 року районний суд знову розглянув подання слідчого про обрання заявникові запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. На судовому засіданні заявник стверджував, що до затримання він не знав про кримінальну справу або про те, що його було оголошено у розшук. Він стверджував, що не отримував від слідчого викликів. За результатами судового розгляду суд встановив відсутність доказів на підтвердження того, що заявник може ухилитися від слідства та суду, перешкоджати слідству або продовжувати будь-яку злочинну діяльність. Тому суд звільнив заявника з-під варти. Прокурор оскаржив цю постанову.

18. Того ж дня слідчий на підставі [статті 151](#) КПК взяв у заявника підписку про невиїзд з місця свого проживання у м. Харкові, Україна.

19. 27 листопада 2008 року на підставі [статті 178](#) КПК слідчий вилучив у заявника старий та новий закордонні паспорти.

20. 4 грудня 2008 року апеляційний суд м. Києва залишив апеляційну скаргу прокуратури без задоволення, а постанову від 24 листопада 2008 року - без змін, вказавши, що не було надано жодних доказів стосовно спроб заявника ухилитися від слідства та суду, і що сама лише серйозність обвинувачень не є достатньою підставою для тримання заявника під вартою.

21. 6 травня 2009 року заявник звернувся до прокурора зі скаргою на своє незаконне затримання та тримання під вартою, а також порушення слідчим процесуального законодавства. Заявник також стверджував, що внаслідок вжитих слідчим процесуальних заходів він не може бачитися зі своєю дружиною та дітьми, які проживають за межами України, а також не може займатися своєю професійною діяльністю. Заявник не отримав жодної відповіді на свою скаргу.

22. 6 липня 2009 року заявник оскаржив до районного суду постанови слідчого про порушення кримінальних справ щодо нього.

23. 31 липня 2009 року районний суд задовольнив скаргу заявника, встановивши, що наявної доказової бази недостатньо для порушення щодо нього кримінальної справи. Прокурор оскаржив цю постанову.

24. 21 серпня 2009 року апеляційний суд м. Києва скасував постанову від 31 липня 2009 року та повернув справу на новий розгляд до районного суду.

25. 3 листопада 2009 року районний суд залишив скаргу заявника без задоволення, встановивши, що постанови слідчого були законними. Заявник оскаржив цю постанову.

26. 4 грудня 2009 року апеляційний суд м. Києва залишив постанову від 3 листопада 2009 року без змін.

27. 8 грудня 2011 року слідчий закрити обидва провадження у кримінальних справах, встановивши, що обвинувачення щодо заявника не знайшли свого підтвердження і у його діях не було ознак складу злочину. Запобіжний захід (підписка про невиїзд) було скасовано.

28. 9 грудня 2011 року слідчий повернув заявнику вилучені закордонні паспорти.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. [Конституція від 28 червня 1996 року](#)

29. У відповідній частині [статті 29](#) Конституції зазначено:

«... У разі нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою....

Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. ...».

B. [Кримінально-процесуальний кодекс України](#) (далі - КПК) від 28 грудня 1960 року (у редакції, чинній станом на час події)

30. Відповідними положеннями цього [Кодексу](#) передбачено:

Стаття 106. Затримання органом дізнання підозрюваного у вчиненні злочину

«Орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, лише при наявності однієї з таких підстав:

- (1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення;
- (2) коли очевидці, в тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на дану особу, що саме вона вчинила злочин;

(3) коли на підозрюваному або на його одязі, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину.

При наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано лише в тому разі, коли ця особа намагалася втекти, або коли вона не має постійного місця проживання, або коли не встановлено особи підозрюваного.

Про кожний випадок затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, орган дізнання зобов'язаний скласти протокол із зазначенням підстав, мотивів, дня, години, року, місяця, місця затримання, пояснень затриманого, часу складання протоколу про роз'яснення підозрюваному в порядку, передбаченому частиною другою статті 21 цього Кодексу, права мати побачення із захисником з моменту затримання. Протокол підписується особою, яка його склала, і затриманим.

Копія протоколу з переліком прав та обов'язків негайно вручається затриманому і направляється прокурору. На вимогу прокурора йому також надсилаються матеріали, що стали підставою для затримання. ...

Протягом сімдесяти двох годин після затримання орган дізнання:

(1) звільняє затриманого - якщо не підтвердилась підозра у вчиненні злочину вичерпався встановлений законом строк затримання або затримання було здійснено з порушенням вимог, передбачених частинами першою і другою цієї статті;

(2) звільняє затриманого і обирає щодо нього запобіжний захід, не зв'язаний з триманням під вартою;

(3) доставляє затриманого до судді з поданням про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

У разі оскарження затримання до суду, скарга затриманого негайно надсилається начальником місця досудового ув'язнення до суду. Скарга розглядається суддею одночасно з поданням органу дізнання про обрання запобіжного заходу. Якщо скарга надійшла після обрання запобіжного заходу, вона розглядається суддею протягом трьох діб з часу надходження. Якщо подання не надійшло або коли скарга надійшла після закінчення сімдесятидвогодичного строку після затримання, скарга на затримання розглядається суддею протягом п'яти діб з часу надходження.

Скарга розглядається з додержанням вимог, передбачених статтею 165² цього Кодексу. За результатами розгляду суддя виносить постанову про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним. ...

На постанову судді протягом семи діб з дня її винесення може бути подана апеляція прокурором, особою, щодо якої прийнято рішення, або її захисником чи законним представником. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови суду.

Затримання підозрюваного у вчиненні злочину не може тривати більше сімдесяти двох годин. ...».

Стаття 115. Затримання слідчим підозрюваного у вчиненні злочину

«Слідчий вправі затримати і допитати особу, підозрювану у вчиненні злочину за підставами і в порядку, передбаченими статтями 106, 106¹ і 107 цього Кодексу. ...».

Стаття 148. Мета і підстави застосування запобіжних заходів

«Запобіжні заходи застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого з метою запобігти спробам ухилитися від дізнання, слідства або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень».

Запобіжні заходи застосовуються за наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений буде намагатися ухилитися від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність ...».

Стаття 149. Запобіжні заходи

«Запобіжними заходами є:

- (1) підписка про невиїзд;
- (2) особиста порука;
- (3) порука громадської організації або трудового колективу;
- (3-1) застава;
- (4) взяття під варту;
- (5) нагляд командування військової частини.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання підозрюваного, яке застосовується з підстав і в порядку, передбачених статтями 106, 115, 165² цього Кодексу.»

Стаття 151. Підписка про невиїзд

«Підписка про невиїзд полягає у відібранні від підозрюваного або обвинуваченого письмового зобов'язання не відлучатися з місця постійного проживання або з місця тимчасового знаходження без дозволу слідчого.

Якщо підозрюваний або обвинувачений порушить дану ним підписку про невиїзд, то вона може бути замінена більш суворим запобіжним заходом; про це підозрюваному або обвинуваченому повинно бути оголошено при відібранні від нього підписки про невиїзд ...».

Стаття 165². Порядок обрання запобіжного заходу

«На стадії досудового розслідування справи запобіжний захід, не пов'язаний з триманням під вартою, обирає орган дізнання, слідчий, прокурор.

Якщо орган дізнання, слідчий вважає, що є підстави для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, він вносить за згодою прокурора подання до суду. ...

Подання має бути розглянуто протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання підозрюваного чи обвинуваченого.

Якщо в поданні ставиться питання про взяття під варту особи, яка перебуває на волі, суддя вправі своєю постановою дати дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого і доставку його в суд під вартою. Затримання в цьому випадку не може продовжуватися більше сімдесяти двох годин; а в разі коли особа перебуває за межами населеного пункту, в якому діє суд, - не більше сорока восьми годин з моменту доставки затриманого в цей населений пункт.

Після одержання подання суддя вивчає матеріали кримінальної справи, представлені органами дізнання, слідчим, прокурором, допитує підозрюваного чи обвинуваченого, а при необхідності бере пояснення в особи, у провадженні якої перебуває справа, вислуховує думку прокурора, захисника, якщо він з'явився, і виносить постанову:

- (1) про відмову в обранні запобіжного заходу, якщо для його обрання немає підстав;
- (2) про обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Відмовивши в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, суд вправі обрати підозрюваному, обвинуваченому запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою.

На постанову судді до апеляційного суду прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, його захисником чи законним представником протягом трьох діб з дня її винесення може бути подана апеляція. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови судді.

Якщо для обрання затриманому запобіжного заходу необхідно додатково вивчити дані про особу затриманого чи з'ясувати інші обставини, які мають значення для прийняття рішення з цього питання, то суддя вправі продовжити затримання до десяти, а за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого - до п'ятнадцяти діб, про що виноситься постанова. У разі, коли така необхідність виникне при вирішенні цього питання щодо особи, яка не затримувалася, суддя вправі відкласти його розгляд на строк до десяти діб і вжити заходів, спроможних забезпечити на цей період її належну поведінку або своєю постановою затримати підозрюваного, обвинуваченого на цей строк.»

Стаття 178. Підстави для проведення виїмки

«Виїмка проводиться в тих випадках, коли слідчий має точні дані, що предмети чи документи, які мають значення для справи, знаходяться в певній особі чи в певному місці.

Виїмка проводиться за постановою слідчого. ...».

Стаття 234. Оскарження дій слідчого

«Дії слідчого можуть бути оскаржені прокурором...»

Дії слідчого можуть бути оскаржені до суду ...»

Скарги на дії слідчого розглядаються судом першої інстанції при попередньому розгляді справи або при розгляді її по суті, якщо інше не передбачено цим Кодексом.».

(Своїм рішенням від 30 січня 2003 року Конституційний Суд України визнав положення статті 236 такими, що не відповідають [Конституції України](#) (є неконституційним) у тій частині щодо унеможливлення розгляду судом на стадії досудового слідства скарг на постанови слідчого або прокурора стосовно приводів, підстав і порядку порушення кримінальної справи щодо певної особи).

С. [Закон України](#) «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» від 1 грудня 1994 року (далі - Закон про порядок відшкодування шкоди)

31. Відповідні положеннями [Закону про порядок відшкодування шкоди](#) наведено в рішенні у справі «Таран проти України» (Taran v. Ukraine), заява № 3189/06, пп. 42 та 43, від 17 жовтня 2013 року.

Д. [Закон України](#) «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21 січня 1994 року (у редакції, чинній станом на час подій)

32. Відповідно до [статті 6](#) Закону закордонний паспорт може бути вилучено у разі, якщо, серед іншого, щодо власника паспорта порушено кримінальну справу. Вилучення може бути здійснено, з-поміж інших органів влади, судом, органами прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки.

ПРАВО

(...)

ІІІ. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ [СТАТТІ 8](#) КОНВЕНЦІЇ

57. Заявник скаржився за [статтею 8](#) Конвенції, що підписка про невиїзд та вилучення у нього закордонних паспортів становили незаконне та непропорційне втручання у його приватне та сімейне життя, яке значною частиною зосереджується в іншій країні. Заявник наголошував, що після відібрання у нього підписки про невиїзд і до дати подання ним заяви до Суду слідчий жодного разу не викликав його для участі у будь-яких слідчих діях.

58. [Статтею 8](#) Конвенції передбачено:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.».

А. Прийнятність

59. Суд вважає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні [підпункту «а»](#) пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

60. Уряд визнав, що мало місце втручання у право заявника на повагу до його приватного та сімейного життя. Проте Уряд вважав, що оспорюване обмеження було законним,

переслідувало законну мету і було необхідним у демократичному суспільстві. Підписка про невіїзд була необхідною, оскільки заявник обвинувачувався у вчиненні тяжких злочинів, а цей захід є менш обтяжливим, ніж інші запобіжні заходи, доступні у кримінальному провадженні. Більше того, заявник не довів, що він намагався отримати дозвіл слідчого залишити місце своєї реєстрації та проживання. Уряд також стверджував, що серйозного втручання у сімейне життя заявника не було, оскільки його родина могла переїхати до України. Насамкінець, Уряд вказав, що у дату затримання заявник зазначив, що він тимчасово не працює, і цей факт не підтверджує скаргу на те, що внаслідок оскаржуваного заходу він зазнав матеріальних втрат.

61. Заявник стверджував, що підписка про невіїзд та подальше вилучення його закордонних паспортів були незаконними та непропорційними заходами. Він стверджував, що внаслідок цих заходів було зруйновано його приватне та сімейне життя, а також професійну діяльність. Він мав наново будувати своє життя в країні, в якій давно не проживає. Стосовно припущення Уряду про те, що родина могла переїхати до України, заявник вказав, що його родина, включаючи дітей, постійно проживає у Німеччині і є інтегрованою у німецьке суспільство. Заявник стверджував, що, зважаючи на усі обставини та інтереси дітей, переселення його родини не було б раціональним вибором. Національні органи влади не встановили справедливий баланс усіх поставлених під загрозу інтересів і не забезпечили пропорційності обмеження.

2. Оцінка Суду

(а) Чи було втручання

62. Сторони погодилися, що мало місце втручання у право заявника на повагу до його приватного та сімейного життя. Суд не вбачає жодних підстав для того, щоб вважати інакше. Суд зазначає, що постанови слідчого про відібрання від заявника підписки про невіїзд і подальше вилучення його закордонних паспортів перешкодило виїзду заявника до Німеччини, де він проживав протягом кількох років і де продовжувала проживати його родина. Отже, заходи становили втручання у сімей життя заявника.

63. Суд також зазначає, що починаючи з 2003 року і до свого прибуття в Україну у листопаді 2008 року заявник обіймав різні керівні посади у Німеччині і був інтегрованим у німецьке суспільство. Отже, встановлене обмеження перешкоджало йому продовжувати свою звичайну професійну діяльність та підтримувати зв'язки зі зв'язним колом своїх знайомих, що мало негативні наслідки для приватного життя заявника (див. рішення від 16 грудня 1992 року у справі «Німіц проти Німеччини» (Niemietz v. Germany), п. 29, Series A № 251-B). Отже, заходи також вплинули на приватне життя заявника у розумінні положень [Конвенції](#).

(b) Чи було втручання виправданим

64. Далі Суд має розглянути питання, чи відповідало втручання вимогам [пункту 2](#) статті 8 Конвенції.

(i) Чи здійснювалося втручання «згідно із законом»

65. Вислів «згідно із законом» вимагає, по-перше, щоб оскаржуваний захід мав певне підґрунтя у національному законодавстві. По-друге, цей вислів також стосується якості закону, про який йдеться, вимагаючи, щоб такий закон був доступний для зацікавленої особи (яка, крім того, повинна мати можливість передбачити наслідки дії такого закону щодо себе) та відповідати принципів верховенства права (див., серед інших джерел, рішення у справі «Копп проти Швейцарії» (Kopp v. Switzerland), від 25 березня 1998 року, п. 55, Reports 1998-II).

(а) Відповідність національному законодавству

66. Суд звертає увагу на те, що постанови слідчого про відібрання підписки про невіїзд та вилучення закордонних паспортів заявника вносилися на підставі відповідних положень [КПК](#). Суд зазначає, що згідно з національним законодавством органи внутрішніх

справ мають право вилучати закордонні паспорти (див. [пункт 32](#)). Суд погоджується, що втручання ґрунтувалося на національному законодавстві.

(β) Якість права

67. Для того, щоб національне законодавство відповідало вимогам [Конвенції](#), воно має гарантувати засіб правового захисту від свавільного втручання органів державної влади у права, гарантовані Конвенцією. У питаннях, які стосуються основоположних прав, надання правової дискреції органам виконавчої влади у вигляді необмежених повноважень було б несумісним з принципом верховенства права, одним з основних принципів демократичного суспільства, гарантованих Конвенцією. Відповідно законодавство має достатньо чітко визначати межі такої дискреції, наданої компетентним органам влади, та порядок її реалізації (див. рішення у справі «Гіллан та Квінтон проти Сполученого Королівства» (*Gillan and Quinton v. the United Kingdom*), заява № 4158/05, п. 77, ECHR 2010 (витяги), з подальшими посиланнями).

68. Існування конкретних процесуальних гарантій є у цьому контексті необхідним. Те, які саме гарантії вимагатимуться, принаймні певною мірою залежатиме від характеру та масштабів зазначеного втручання (див. рішення у справі «P.G та J.H. проти Сполученого Королівства» (*P.G. and J.H. v. the United Kingdom*), заяв; № 44787/98, п. 46, ECHR 2001-IX). У різних контекстах [статті 8](#) Конвенції Суд наголошував на тому, що питання про застосування превентивних заходів, які впливають на права людини, має вирішуватись в межах певного змагального процесу перед незалежним органом, що може своєчасно розглянути підстави для прийняття рішення та відповідні докази (див. рішення у справах «Аль-Нашіф проти Болгарії» (*Al-Nashif v. Bulgaria*), заява № 50963/99, п. 123, від 20 червня 2002 року; «Х. проти Фінляндії» (*X v. Finland*), заява № 34806/04, пп. 220-222, ECHR 2012 (витяги), та [«Олександр Волков проти України»](#) (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*), заява № 21722/11, п. 184, ECHR 2013).

69. У зв'язку з цим Суд зазначає, що зазначене втручання мало місце у зв'язку з відібранням від заявника підписки про невиїзд та вилученням його закордонних паспортів. Цих заходів було вжито слідчим під час кримінального провадження щодо заявника. Відповідно до положень [статті 234](#) КПК дії слідчого можуть бути оскаржені прокурору або до суду. Суд не вважає, що скарга прокурору може забезпечити адекватні гарантії належного розгляду питання (див. рішення у справі [«Меріт проти України»](#) (*Merit v. Ukraine*), заява № 66561/01, пп. 62-63, від 30 березня 2004 року). Щодо судового засобу правового захисту, зазначеного у статті 234 КПК, дії слідчого можуть бути оскаржені до суду лише на етапі попереднього розгляду кримінальної справи або розгляду її по суті. Такий судовий розгляд був недоступним під час розслідування, а тому не міг забезпечити вчасне вирішення порушеного питання. Більше того, не видається, що під час розслідування, яке тривало понад три роки та сім місяців, заявникові було забезпечено інший судовий засіб правового захисту, за допомогою якого він міг би звернутися до суду за розглядом питання щодо законності та пропорційності оскаржуваного заходу або його скасування.

70. Тому Суд доходить висновку, що національне законодавство не забезпечило при застосуванні вищезазначених заходів достатніх гарантій від свавілля і воно не відповідає вимогам щодо якості законодавства у розумінні Конвенції. За цих обставин не можна стверджувати, що зазначене втручання здійснювалося «згідно із законом», як цього вимагає [пункт 2](#) статті 8 Конвенції.

(ii) Пропорційність втручання

71. На додаток до вищенаведених висновків Суд вважає за належне розглянути питання, чи відповідало втручання іншим вимогам [пункту 2](#) статті 8 Конвенції. Суд погоджується, що втручання переслідувало ціль запобігання злочину у розумінні статті 8 Конвенції. Суд тепер оцінить, чи були оскаржувані заходи необхідними за обставин справи заявника.

72. Уряд стверджував, що застосування запобіжного заходу було виправдано тяжкістю пред'явлених заявнику обвинувачень і що підписка про невиїзд була менш обтяжливим

заходом порівняно з іншими запобіжними заходами, передбаченими у кримінальному провадженні. Проте Суд зазначає, що обраний запобіжний захід зобов'язував заявника проживати за конкретною адресою в Україні і не передбачав можливості продовження проживання у Німеччині, де заявник здійснював свою професійну діяльність і куди він переїхав разом зі своєю родиною кількома роками раніше. Навіть нерегулярні поїздки за кордон були неможливими, оскільки закордонні паспорти заявника було вилучено. Відповідно за конкретних обставин справи підписка про невиїзд не була мінімально обтяжливим заходом, як про це стверджував Уряд, а насправді становила собою значне втручання у приватне та сімейне життя заявника. Той факт, що на час затримання заявник, як стверджувалося, тимчасово не працював, не пом'якшує втручання. Що стосується твердження Уряду про те, що родина заявника могла переїхати до України, щоб усунути накладене національними органами влади обмеження для сімейного життя, то Суд вважає, що, зважаючи на інші доступні запобіжні заходи та інтереси родини, переїзд родини заявника включно з дітьми не був би збалансованим рішенням. Разом з тим, національні органи влади не здійснили оцінку інших запобіжних заходів, передбачених у національному законодавстві і не пов'язаних з триманням під вартою (таких як, наприклад, застава), які були б менш негативними для приватного та сімейного життя заявника.

73. Той факт, що заявник не звертався до слідчого з проханням про надання дозволу залишити своє місце реєстрації та проживання або про повернення його паспортів, не видається істотним, оскільки таке звернення не можна вважати ефективним засобом правового захисту або методом розгляду скарги заявника по суті. Більше того, заявнику не можна дорікати за те, що він не порушив відповідне питання на національному рівні, враховуючи, що він, наприклад, оскаржував постанови про порушення щодо нього кримінальної справи і ці дії у разі успіху могли у кінцевому підсумку вирішити питання щодо оскаржуваних заходів.

74. Насамкінець, оцінюючи необхідність застосування запобіжних заходів у контексті їхньої тривалості, Суд бере до уваги твердження заявника про те, що з моменту надання ним підписки про невиїзд (24 листопада 2008 року) до моменту звернення із заявою до Суду (23 травня 2009 року) слідчий не викликав його для участі у жодній слідчій дії. Уряд не спростував це твердження.

75. З огляду на вищезазначені міркування Суд вважає, що, застосувавши до заявника запобіжні заходи, про які йдеться, національні органи влади не дотрималися справедливого балансу між правом заявника на повагу до його приватного та сімейного життя, з одного боку, і суспільним інтересом у забезпечення ефективного розслідування кримінальної справи, з іншого.

(с) Висновок

76. Суд доходить висновку, що було порушення [статті 8](#) Конвенції у зв'язку з тим, що втручання у приватне та сімейне життя заявника не здійснювалося «згідно із законом» і не було «необхідним у демократичному суспільстві».

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ [СТАТТІ 2](#) ПРОТОКОЛУ № 4

77. Заявник також скаржився, що обмеження його права залишити територію України становило порушення [статті 2](#) Протоколу № 4, якою передбачено:

«1. Кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, має право вільно пересуватися і вільно вибирати місце проживання в межах цієї території.

2. Кожен є вільним залишати будь-яку країну, включно зі своєю власною.

3. На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

4. Права, викладені в пункті 1, також можуть у певних місцевостях підлягати обмеженням, що встановлені згідно із законом і виправдані суспільними інтересами в демократичному суспільстві.».

78. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, що вже розглядалася за [статтею 8](#) Конвенції, а отже має аналогічним чином бути визнана прийнятною.

79. Враховуючи свої висновки за [статтею 8](#) Конвенції, Суд зазначає, що немає необхідності розглядати питання, чи було у цій справі порушення [статті 2](#) Протоколу № 4.

V. РЕШТА СКАРГ У ЗАЯВІ

80. Насамкінець заявник скаржився на порушення його права за [пунктом 4](#) статті 5 Конвенції.

81. Суд розглянув цю скаргу і вважає, що, з урахуванням усіх наявних у нього документів та тією мірою, якою відповідні питання охоплюються його компетенцією, Суд вважає, що вони не виявляють жодних ознак порушення [пункту 4](#) статті 5 Конвенції. Відповідно Суд відхиляє цю скаргу як явно необґрунтовану відповідно до [підпункту «а» пункту 3](#) та [пункту 4](#) статті 35 Конвенції.

VI. ЗАСТОСУВАННЯ [СТАТТІ 41](#) КОНВЕНЦІЇ

82. [Статтею 41](#) Конвенції передбачено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.».

A. Шкода

83. Заявник вимагав 15000 євро відшкодування моральної шкоди.

84. Уряд стверджував, що ця вимога є безпідставною.

85. Суд вважає, що заявник вочевидь зазнав страждань і тривоги у зв'язку з фактами, що призвели до встановлення порушень у цій справі. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 6000 євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові та інші витрати

86. Заявник також вимагав 3080 євро компенсації судових та інших витрат, понесених під час провадження у Суді.

87. Уряд стверджував, що ця скарга є необґрунтованою та надмірною.

88. Згідно з практикою Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір - обґрунтованим. У цій справі, зважаючи на наявні у нього документи та вищенаведені критерії, Суд вважає за належне присудити 2000 євро компенсації судових та інших витрат, понесених у провадженні в Суді.

C. Пеня

89. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ОБСТАВИН СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* скарги за [пунктами 1](#) та [5](#) статті 5, [статтею 8](#) Конвенції та [статтею 2](#) Протоколу № 4 прийнятними, а решту скарг у заяві - неприйнятними.

2. *Постановляє*, що було порушення [пункту 1](#) статті 5 Конвенції.

3. *Постановляє*, що було порушення [пункту 5](#) статті 5 Конвенції.

4. *Постановляє*, що було порушення [статті 8](#) Конвенції.

5. *Постановляє*, що немає необхідності окремо розглядати скаргу за [статтею 2](#) Протоколу № 4.

6. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до [пункту 2](#) статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові

нижченаведені суми, які мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(i) 6000 (шість тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися;

(ii) 2000 (дві тисячі) євро компенсації судових та інших витрат та додатково суму будь-яких податків, що можуть нараховуватися;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

7. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 5 березня 2015 року відповідно до пунктів 2 та 3 [правила 77](#) Регламенту Суду.

Секретар	Клаудія ВЕСТЕРДІК
Голова	Марк ВІЛЛІГЕР